

شناخت و کاربرد موسیقی

در رادیو

محمد مهدی سدیفی

اداره کل پژوهش‌های رادیو

۱۳۹۰

تهران

سرشناسه : سدیفی، محمد مهدی
عنوان و نام پدیدآور : شناخت و کاربرد موسیقی در رادیو / محمد مهدی سدیفی : [به سفارش] اداره کل پژوهش‌های رادیو.
مختصات نشر : تهران: طرح آینده، ۱۳۹۰.
مختصات ظاهری : ۱۵۶ ص: مصور.
شابک : ۷۰۰۰۰ ریال ۴ - ۲۸ - ۶۲۴۶ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : موسیقی ایرانی -- تاریخ و نقد
موضوع : موسیقی ایرانی -- قرن ۱۴ ا.ق. -- تاریخ و نقد
موضوع : موسیقی -- اثر فیزیولوژیکی
موضوع : موسیقی -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع : رادیو -- جنبه‌های روان‌شناسی
سازمان افزوده : صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران. اداره کل پژوهش‌های رادیو. اداره کل پژوهش‌های رادیو
رده بندی کنگی : ۱۳۹۰ ش ۴ س / ۳۴۴ ML
شماره کتابشناسی : ۲۵۳۶۳۷۵
رده دبیری : ۷۸۰۰۹

نویسنده: محمد مهدی سدیفی

ویراستار: سعید شجاعیان

حروف چین: صدیقه مرادی

صفحه آرا: بهروز نقی‌زاده

طرح روی جلد: سید حمیدرضا موسوی

گرافیکست: محمد دادستان

ناشر: طرح آینده

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

بها: ۷۰۰۰۰ ریال

تهران، خیابان ولیعصر، خیابان جام‌جم، صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران،

ساختمان شهدای رادیو، تلفن: ۲۲۱۶۷۷۰۸ نمابر: ۲۲۶۰۲۴۸۶

مرگونه استفاده کلی منوط به اجازه کتبی از اداره کل پژوهش‌های رادیو است.

فهرست

الف.....	پیشگفتا
۱.....	مقدمه
۵.....	موسیقی چیست
۷.....	عوامل تشکیل دهنده موسیقی
۲۱.....	هارمونی
۲۳.....	روان‌شناسی کاربردی موسیقی
۳۷.....	رده‌بندی سازها
۴۱.....	سازهای سنتی و کاربرد آن‌ها در رسانه
۶۱.....	سازهای غربی و کاربرد آن‌ها در رسانه
۹۹.....	ارکسترا و کاربری آن‌ها در رسانه
۱۰۷.....	موسیقی گروهی و کاربرد آن
۱۱۹.....	ارکسترهای رسانه
۱۲۵.....	سازها و موسیقی در اواخر قرن بیستم و کاربری آن‌ها در رسانه
۱۳۳.....	زیبایی‌شناسی موسیقی در رسانه
۱۴۱.....	انواع موسیقی رسانه
۱۴۳.....	موسیقی مناسبت‌های مذهبی عزا
۱۴۵.....	زمان استفاده از موسیقی
۱۴۹.....	موسیقی کودک و کاربرد آن در رسانه
۱۵۱.....	ضمیمه (تصاویر برخی از سازهای غربی)
۱۵۳.....	منابع و مأخذ (فارسی، عربی و لاتین)

پیشگفتار

هنر مجلای اندیشه‌های ناب و احساسات لطیف بشری است که خداوند بزرگ در وجود بندگانش به ردیعه داده است و هیچ هنری به اندازه موسیقی قادر به بروز احساسات و عواطف و نوازش انسان نیست. از حدود سی سال قبل به ذهنم خطور کرد که کتابی با موضوع «معرفی و کاربرد موسیقی در رادیو» بنویسم تا دست‌مایه‌ای برای برنامه‌سازان و آشنایی هرچه بیش‌تر آنان با این هنر اثرگذار باشد. از آن پس به مطالعه و جمع‌آوری یادداشت‌هایی در این باره پرداختم تا کم‌کم موفق شدم این کار را به سامان برسانم. بارها فصول این کتاب را بازبینی و از منظر کاربرد و تمایز تغییراتی در محتوای آن داده تا آماده نشر شود.

ابتدا لازم می‌دانم از بردباری همسر مهربانم که نهایت تلاش را در این زمینه فراهم آورد سپاسگزاری کنم. همچنین وامدار محبت‌ها و قدردان حمایت‌های بی‌دریغ جناب آقای محمدحسین صوفی معاون محترم صدا، آقای منصور کریمیان قائم مقام محترم صدا و آقای دکتر محمد مهدی لبیبی مدیر کل محترم پژوهش‌های رادیو و دیگر عزیزانی هستم که مرا در این کار یاری دادند.

از آنجا که این کتاب مانند هر اثر دیگری کامل و بی‌اشکال نیست پیشاپیش از خواننده محترم پوزش می‌طلبیم و امیدوارم این اثر راهگشایی باشد برای تولید آثاری کامل‌تر و آشنایی هرچه بیشتر برنامه‌سازان در حوزه موسیقی.

محمد مهدی سدیفی

زمستان ۱۳۹۰

www.ketab.ir

مقدمه

کلمه «آده هنر» غالباً به هنرهایی اطلاق می‌شود که ما آن‌ها را با نام هنر تجسمی یا بصیرت می‌شناسیم؛ درحالی که هنر، ادبیات و موسیقی را نیز در برمی‌گیرد. «شوینما» اولین کسی بود که هدف همه هنرها را رسیدن به موسیقی دانست. درست است که این گفته بارها تکرار و منشأ اشتباهات فراوانی شده است، اما حقیقت مهمی را نیز بیان می‌کند. درواقع شوینماور کیفیت انتزاعی موسیقی را در نظر داشت و بر این باور بود که هنرمند می‌تواند به زبان موسیقی بدون واسطه مستقیماً مخاطبانش را به رابطه برقرار کند. برای مثال معمار باید سخنش را به زبان عمارت بیان کند. شاعر کلماتی را به کار می‌برد که در محاورات روزمره نیز استفاده می‌شوند و نقاش نیز معمولاً به زبان تصاویر جهان ملموس سخن می‌گوید. در این میان تنها هنرگساز است که با آزادی کامل می‌تواند از ضمیر خویش اثری پدید آورد که هدف آن لذت بخشیدن نیست. هنر در دنیای امروز، شکل‌های مختلفی دارد که از جمله آن اشکال می‌توان به ترکیب کلمات، اصوات، رنگ‌ها و... اشاره کرد. از آنجایی که رادیو، ترکیبی از صدا، موسیقی، افکت و سکوت است بنابراین برنامه‌سازان و تهیه‌کنندگان برنامه‌های رادیویی نیز در زمره هنرمندان قرار می‌گیرند، زیرا

-
1. Art
  2. Plastic
  3. Visual

قادرند از ترکیب این چند عنصر، پیامی زیبا را پدید آورند که بر ذهن مخاطب تأثیر بگذارد. انتظار واقعی ما از یک اثر رادیویی نوعی توانمندی فردی است. ما ما انتظار داریم که اگر برنامه‌ساز، ذهنی ممتاز ندارد، حساسیتی ویژه داشته باشد تا بتواند چشم‌اندازها و احساسات تازه و اصیلی را برای ما آشکار کند. تعریف شه‌ور تولستوی از فراگرد هنر با این کلمات بیان شده است: «بیدار کردن احساسات در ضمیر خویشتن و نقل آن به واسطه خط، رنگ، صدا یا اشکال کلامی به گونه‌ای که دیگران نیز آن احوال را احساس کنند.»

این فرضیه انسانی است به طوری که فرد به طور آگاهانه و برخی نشانه‌های خارجی احساسات را به دیگران منتقل کند؛ آنگونه که دیگران نیز از آن احساسات متاثر شوند. رسانه عبارت است از بیان احساس و ایجاد تفاهم مخاطب با اثر. طبعاً وقتی مخاطب با آن ارتباط برقرار می‌کند که سرشار از بارهای عاطفی باشد. مادر اثر احساس اصل از طریق امواج، انگیزش این عواطف را در رفتارهای اجتماع می‌دریافت می‌کنیم. مطالبی که در خصوص هنر فرد برنامه‌ساز و برنامه‌انرگذار گفته شد مبنی بر شناخت عمیق، منطقی و علمی - تخصصی بخش‌هایی است به سبب رادیویی را به وجود می‌آورد. برنامه‌ساز باید حتماً آگاهی کاملی بر این عوامل داشته باشد و آن‌ها را به خوبی درک کند و به کار بندد. برای مثال وقتی شما در یک نگاه ساختمانی را با تمام امکانات داخلی و خارجی و با نمایی بسیار زیبا و منطقی مشاهده کنید، اگر اندکی متمایل به راست یا چپ باشد، تمام زوایای ذهن شما به جای نمای بیرونی زیبای آن معطوف به کجی ساختمان خواهد شد. قلمتاً اگر این ساختمان را به هر فرد دیگری هم نشان بدهید همین نظر را خواهد داشت؛ چرا که ساختمان کج است و کسی به تزیینات، زیبایی و نمای آن توجهی نمی‌کند. همین طور اگر در یک کنسرت موسیقی، نوازنده‌ای به یکباره از روی صندلی‌اش بلند شود یا شروع به کوک کردن سازش کند تمام توجه

شرکت‌کنندگان معطوف به کار وی می‌شود که «چرا نوازنده ایستاد» یا «چرا در میان اجرا به کوک‌کردن سازش پرداخت؟» بنابراین حضار تمام توجهشان از تداوم و پیگیری اجرا منحرف و به این قضیه معطوف می‌شود و نوعی گسیختگی ذهنی در آنان پدید می‌آید. این در حالی است که توقع آهنگساز، رهبر و اجراکنندگان برآورده نمی‌شود، زیرا انتظار واقعیشان این بوده که اثر به خوبی شنیده شود. در یک اثر هنری رسانه‌ای (شنیداری یا دیداری) نیز همین اتفاق رخ می‌دهد. بدین گونه که اگر یک قطعه موسیقی مغایر موضوع کلام گوینده باشد، ذهن مخاطب را دچار تشویش و اזהم‌گسیختگی می‌سازد. برای مثال اگر متنی از اسرار حافظ با موسیقی فاصله الکترونیک شنیده شود یا برعکس متنی در خصوص بانو تکنولوژی باشد و تهیه‌کننده ردیف نوازی سه‌تار را پخش کند، باز هم چنین حالتی پیش خواهد آمد. مواردی مثل سکوت طولانی بیش از اندازه یا واپس‌نشستن و جملۀ گوینده با فاصله یا بدون فاصلۀ منطقی، صداهای اضافی بی‌ربط، افکت نامناسب با صدای غیرطبیعی، صدای غیرمنطقی و نامنظم موسیقی (کم یا زیاد بودن صدا) ریتم دوگانه صدای گوینده در یک برنامه و... از سبک‌هایی هستند که می‌توانند ذهن شنونده را بلافاصله منحرف کنند و تا شنونده حواسش را زوایای ذهنش دلیلی منطقی و قانع‌کننده برای این اتفاقات بیابد اصل موضوع و ماجرا را از دست می‌دهد. در نتیجه، دچار گسیختگی ذهنی می‌شود و تمایز مطلب را برایش دشوار می‌کند و به دلیل اینکه راه برگشتی وجود ندارد موجب قطع ارتباط مخاطب با برنامه می‌شود. بنابراین به دلیل گرم‌بودن رسانه‌ها مانند رادیو و تخیل‌آفرین بودن آن، رعایت نکردن این گونه موارد گسیختگی ذهنی و تداوم تفکر را پدید می‌آورد. بنابراین برنامه‌ساز باید اشراف کامل علمی و عملی نسبت به رسانه را در اولیتهای کاری خود قرار دهد و تمامی شیوه‌های برنامه‌سازی را به‌خوبی بشناسد و کاربری آن‌ها را به خوبی بداند این امر موجب

می‌شود با تفکر پویا و به‌کارگیری موسیقی بتواند اثری خلق کند که بر روی مخاطب تاثیر بگذارد و نتیجه مطلوب را از ارسال پیام منعکس کند و برنامه نیز به هدف از پیش تعیین شده‌اش دست یابد.

یکی از ابزارهای مهم که می‌تواند در فرایند انتقال پیام اثرگذاری مثبت و منفی داشته باشد موسیقی است. در ادامه به معرفی این هنر می‌پردازیم که مخصوصاً در رادیو برای تأثیر هرچه بیش‌تر و روان‌تر کردن انتقال پیام و دریافت عمیق‌تر موضوعات و مفاهیم به‌کار می‌رود.